

Inta Genese-Plaude ***Indivīds un vara***

Materiāls izstrādāts
ESF Darbības programmas 2007. - 2013.gadam „Cilvēkresursi un
nodarbinātība”
prioritātes 1.2. „Izglītība un prasmes”
pasākuma 1.2.1. „Profesionālās izglītības un vispārējo prasmju attīstība”
aktivitātes 1.2.1.2. „Vispārējo zināšanu un prasmju uzlabošana”
apakšaktivitātes 1.2.1.1.2. „Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu
kompetences paaugstināšana”

**Latvijas Universitātes realizētā projekta
„Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārīzglītojošo mācību
priekšmetu pedagogu
kompetences paaugstināšana”**

(Vienošanās Nr.2009/0274/1DP/1.2.1.1.2/09/IPIA/VIAA/003,
LU reģistrācijas Nr.ESS2009/88) īstenošanai.

Rīga, 2010

INDIVĪDS UN VARA

■ Eliass Kaneti. Varas elementi. Vardarbība un vara.(Kaneti E. Masa un vara. R., Jumava, 1999, 239. lpp.):

■ „(..)Atšķirību starp vardarbību un varu var nodemonstrēt ļoti vienkārši, proti, parādot attiecības starp kaķi un peli.

■ Pele, kas reiz noķerta, ir pakļauta kaķa vardarbībai. Viņš ir notvēris to, tur savos nagos un grasās nogalināt. Bet, tiklīdz viņš sāk ar to spēlēties, rodas kaut kas jauns. Viņš palaiž to vaļā un ļauj tai kādu gabalu paskriet. Tikko pele pagriež tam muguru un bēg prom, tā ir ārpus kaķa vardarbības. Taču kaķa varā ir to atkal satvert. Ja viņš ļaus tai aizbēgt pavisam, pele pametīs arī viņa varas sfēru. Taču, kamēr vien kaķis pavisam droši var sasniegt to, pele ir tā varā. Telpu, kuru kaķis pārrauga, cerības mirklus, kurus tas dod pelei, bet ļoti pamatīgi uzraugot, nezaudējot interesi par tās nogalināšanu, to visu kopā: telpu, cerību, uzraudzīšanu un ieinteresētību nogalināt-var apzīmēt kā varas būtību vai vienkārši kā pašu varu.”

Vara

- **Monteskjē (Montesquieu, 1689-1755)**
- **Darbā "Likumu gars" formulēta varas triāde:**
- **likumdošana,**
- **Izpildvara,**
- **tiesu vara.**

VARA

- **Edmunds Bērks (Burke, 1729 –1797)**

izvirza ceturto – žurnālistu varu.

- Klasiskais varas izpratnes modelis:

VARA: VALDĪT ≤ ≥ PAKĻAUTIES

- *Valdniecība - **valdnieks un viņa vara** - Senajos Austrumos bija sakrāla jeb dievišķota.*
- ***Valdnieks** - dieva pārstāvis virs zemes, kuram bija jāspēj iztulkot dieva gribu un īstenot dieva varu.*
- *Valdniecība apvienoja gan garīgo, gan laicīgo varu, vienlaikus sastopoties ar vajadzību noteiktā veidā vadīt visai sarežģīto hierarhisko sabiedrību.*

Senajā Divupē:

- *Pasaulē pirmais apkopoto likumu krājumus-**Hammurapi** (Babilonijas valsts valdnieks, 1792.-1750.g.p.m.ē.) **kodekss**.*
- *Tā prologā teikts: "Marduks (dievs, Babilonas aizbildnis) sūtīja mani pārvaldīt tautu un sagādāt zemei labklājību."*
- *Epilogā Hammurapi par valsts pārvaldību saka: "Lai stiprais nedarītu pāri vājajam, lai bārenim un atraitnei tiktu darīta taisnība, (..) lai tiktu veikta tiesa valstī, lai tiktu pasludināti spriedumi valstī, lai apspiestajam tiktu darīta taisnība(..)."*

Senajā Ēģiptē:

- ***Herakleopoles valdnieka pamācībā** savam dēlam Merikaram, kas sarakstīta 21.gs.p.m.ē., teikts: "Esi prasmīgs runās, un tu būsi spēcīgs; valdnieka spēks ir viņa valodā, runa ir stiprāka par ikvienu ieroci. Ar gudro neviens neuzdrošinās krāpties. (...Neesi ļauns, skaista ir labvēlība, kas pagarina tavu pieminekļu (valdnieka kulta objekti - kapliņas, svētnīcas u.c.) ilggadību ar cilvēku mīlestību pret tevi."*

Alkatība, kā dēlam norāda valdnieks, pie laba neved: "Stiprini savu labvēlību pret tevi; labi ir darboties nākotnes labā. Tiek cienīts tālredzīgs cilvēks, bet pašpārliecinātība ved uz ciešanām, pamudini cilvēkus ar savu labu tikumu, lai viņi nostātos tavā pusē! Nožēlojams ir valdnieks, kas vēlas, lai viņam piederētu viss valstī. Alkatīgs ir neprātīgs. Ātri paiet dzīve uz zemes un nav tai pagarinājuma, bet laba atmiņa par viņu - tā ir mūžīga jaunība."

■ **Ramzesa III testaments** (1185.-153.g.p.m.ē.) uz kapeņu sienas: "Es lāvu visiem cilvēkiem mierīgi dzīvot pilsētās... Es divkāršoju valsts apgādi, jo agrāk tā bija nabadzīga. Valsts bija paēdusi manā laikā. Es darīju labus darbus gan dieviem, gan cilvēkiem. Un manā īpašumā nebija nekā, kas piederēja citiem cilvēkiem. Tā es pavadīju savu laiku kā Abu Zemju valdnieks, un jūs bijāt vergi pie manām kājām, un es jūs nesaminu. Jūs bijāt tīkami manai sirdij(..)."

Senajā Ķīnā

- *Senās Ķīnas Ciņu valsts **valdnieka Sjuanja** laikā 4.gs.p.m.ē. tapušajā **zinātnisku traktātu krājumā** "Huan Dzi" par valdnieka un padoto attiecībām:*
 - 1) *"Ja augšas ir saprātīgas un apakšas patiesi godīgas, tad starp augšām un apakšām pastāv morāla vienotība un viņi viens otru aizvieto vajadzīgā secībā. Tad valdnieks nézaudē savu autoritāti, apakšas nav nevīžīgas pret saviem darba pienākumiem, un tas neskaitās par abpusējo pakalpojumu. Tādēļ augsti stāvošiem ir rūpīgi jānodarbojas ar savas tikumības kopšanu, bet zemu esošiem ir jāsargā sava dvēseles tīrība".*

■ *Cilvēka individuālās īpašības par pamatkritēriju valsts darbinieku izvēlē izvirza arī ķīniešu filozofa Sun Dzi 3.gs.p.m.ē. traktātāts (vēlāk ieguvis autora vārdu):*

* *"Gudri un spējīgi cilvēki ir jāizvirza valsts amatos neatkarīgi no viņu vietas sabiedrībā; slinki un nespējīgi cilvēki ir nekavējoties jāatstādina no amatiem; parasti, vidēji cilvēki ir jāaudzina, negaidot to laiku, kad nāksies viņus sodīt. (..)";*

■ * "Tie, kas māk mierīgi strādāt, ir jāaicina un jātuvina; taču tie, kas negrib nodarboties ar derīgām lietām, ir jāpadzen. Cilvēki, kuriem ir pieci fiziski defekti (mēmie, kurlie, klibie ar vienu vai abām kājām, tie, kam trūkst rokas vai kājas), augšām ir jāaicina pie sevis, jāuztur un jādod viņiem nodarbošanās atbilstoši viņu spējām, jāizmanto viņi darbos, jābaro, jāgērbj, it visur un vienmēr jā rūpējas par visiem viņiem bez izņēmuma."

**Fragments no Ramzesa II klinšu tempļa Abusimbelā (13.gs.p.m.ē.).
Dievišķotā valdnieka vara Senajos Austrumos bija cieši saistīta ar
spēju nodrošināt tautas labklājību**

Foto no *www.weta.org*

Ēģiptes Sfinksas galvu rotāja faraona galvassega-
valdnieka varas zīme, bet pieri- svētā čūska.

*Sabiedrību (varas) veidi un to saikne ar kultūras
vispārējiem procesiem :*

– despotiskās varas sabiedrība:

- kultūras uzdevums izcelt un apliecināt vadoņa personas īpašo būtību,
- tradicionāli austrumu valstīs- musulmaņu, hinduistu un ķīniešu sabiedrībās (Ķīna, Saūda Arābija);

autoritāras un totalitāras varas sabiedrība:

- valsts pamatā ir valsts vadītāju izstrādāta ideoloģija, kultūra tiek izmantota kā propagandas sastāvdaļa;
- komunistu, fašistu un nacistu vadītajās valstīs (Vācija, Itālija 20.gs. 20.-30.g., PSRS);
- valsts pamatā ir valsts vadītāju izstrādāta ideoloģija, kultūra tiek izmantota kā propagandas sastāvdaļa;
- komunistu, fašistu un nacistu vadītajās valstīs (Vācija, Itālija 20.gs. 20.-30.g., PSRS);
- sabiedrības priekšgalā ir līderis, kam uzticas iedzīvotāju vairākums, jo spējis izvest sabiedrību no krīzes un grūtībām (Latvijā- 20. gs.30.g. (K. Ulmanis), 20. gs. 20. g.- Turcijā M. Ataturks),
- dominē vērtības, kuras pauž tās līderis.

demokrātiskas varas sabiedrība:

- uzskats, ka varas avots ir visas sabiedrības griba (pirmā – Grieķijas pilsētvalsts Atēnas),
- nepastāv uzskats, ka kādas kultūras vērtības ir pārākas par citām, ja tās atbalsta politiskā vara,
- tiek izdalītas visas sabiedrības vērtības un grupu vērtības.

Prezentācijā izmantotās literatūras un interneta resursu saraksts:

- Austruma S., Muižarāja I. Kulturoloģija vidusskolai. Rīga: Zvaigzne Abc, 2101.
- Gīrcs K. Kultūru interpretācija. Rīga: AGB, 1998.
- Ērgle A., Purēns V., Sviestiņa I. Kulturoloģija. Rīga: RaKa, 2009.
- Šuvajevs I. Prelūdiņas. Rīga: Inteleks. 1998.
- Kultūra un vara. Rakstu krājums. Sast. J. Kursīte, J. Stauga. LU Akadēmiskais apgāds, 2007.
- Cilvēks un dzīve socioloģijas skatījumā. Rīga: LU, 1996.
- www.patrioti.lv